

Vojin GOLUBOVIĆ*, Snežana REMIKOVIĆ**, Irena VARAGIĆ***

PROMJENE U UKUPNOM BROJU STANOVNIKA, UKUPNO PO REGIONIMA I OPŠTINAMA, NACIONALNOSTI I POLU U CRNOJ GORI (1921–2011)

Sažetak: Predmet ovog rada je da ispita brojne promjene strukture stanovništva Crne Gore u većem dijelu 20. i početkom 21. vijeka. Pored promjena u ukupnom broju stanovnika, sagledane su i promjene broja stanovnika u tri osnovna crnogorska regiona, ali i po opštinama. Takođe, posebno su sagledane promjene koje su se dogodile u strukturi stanovništva po nacionalnoj i polnoj pripadnosti i identifikovali mogući razlozi takvih promjena u naznačenom periodu.

Ključne riječi: *stanovništvo, struktura, promjena, polna struktura, nacionalna struktura*

Uvod

Tokom dvadestog i u prvoj deceniji dvadeset prvog vijeka Crnu Goru su karakterisale značajne demografske promjene i procesi poput promjena u starosnoj strukturi stanovništva, migracija podstaknutih raznim društveno-ekonomskim dešavanjima, razvojem, ratovima i sl. To se u ukupnosti odrazilo na broj stanovnika Crne Gore u navedenom periodu. Takođe, analize koje su dosada rađene ukazivale su na probleme depopulacije određenih područja i izraženo starenje stanovništva. Upravo iz tog razloga, kako bi se napravio značajniji uvid, potrebno je sagledati promjene u broju stanovnika po opštinama i regionima. Pored toga, upravo zbog postojanja brojnih faktora koji su uticali na promjene ukupnog broja stanovnika,

---

* Mr Vojin Golubović, Institut za strateške studije i projekcije — ISSP, Podgorica;
Univerzitet Donja Gorica — UDG, Podgorica

** Snežana Remiković, MONSTAT

*** Irena Varagić, MONSTAT

potrebno je sagledati i promjene kada se u obzir uzmu određene karakteristike stanovništva po opštinama i regionima, kao što su nacionalnost, pol i sl.

Promjene u ukupnom broju stanovnika po opštinama i regionima

Kad je u pitanju podjela Crne Gore na teritorijalne jedinice, dugo je na snazi bio *Zakon o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore*¹ iz 1960. godine, u skladu sa kojim ne postoji administrativna podjela regiona u Crnoj Gori, a teritorija Crne Gore se dijelila na dvadeset i jednu opštinu. Prije toga je postojala podjela na gradove i srezove od kojih su neki teritorijalno odgovarali oblasti više današnjih opština. Novim zakonom iz 2011, sa izmjenama do 2014. godine² uređuju se teritorijalna organizacija Crne Gore. Zakon prepoznaje teritorije opština, glavnog grada i prijestonice. Ako se i glavni grad i prijestonica posmatraju kao opštine, onda u Crnoj Gori trenutno postoje 23 opštine, koje su svrstane u tri regiona: sjeverni, središnji i primorski.³ Ipak, za potrebe ove analize biće sagledane one opštine koje su postojale u trenutku popisa stanovništva, domaćinstava i stanova iz 2011. godine, odnosno 19 opština, glavni grad Podgorica i prijestonica Cetinje.

Broj stanovnika po opštinama se značajno mijenjao tokom perioda 1921–2011. Ipak, posmatranje tih promjena je ispravno pratiti od 1948. godine od koje je moguće pratiti stanovništvo po opštinama kakve su bile i tokom posljednjeg popisa.⁴ Na bazi podataka prikazanih u tabeli može se zaključiti da se opštine prema kretanju ukupnog broja stanovnika mogu svrstati u određene

¹ „Službeni list” br. 10/60, 6/65, 6/70, i 45/90.

² „Službeni list Crne Gore”, br. 54/2011, 26/2012 — ispr., 27/2013, 62/2013 i 12/2014.

³ Podjela države na tri geografska regiona: sjeverni, središnji i primorski je izvršena Prostornim planom Crne Gore do 2020. godine, a kasnije prihvađena u *Zakonu o regionalnom razvoju* (Sl. list 20/11 i 26/11). U skladu sa ovim zakonodavstvom, kao i sa *Zakonom o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore*, opštine sjevernog regiona su: Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Kolašin, Mojkovac, Plav, Petnjica, Plužine, Pljevlja, Rožaje, Šavnik i Žabljak. Opštine središnjeg regiona su: glavni grad Podgorica, prijestonica Cetinje i opštine Danilovgrad i Nikšić. Opštine primorskog regiona su: Bar, Budva, Herceg Novi, Kotor, Tivat i Ulcinj.

⁴ Podaci za neke od opština prije 1948. godine nemaju analitičku svrhu jer su te opštine/srezovi obuhvatali teritorije više današnjih opština, pa je to razlog zašto za neke opštine nema podataka prije 1948. godine, dok neke imaju znatno više stanovništva nego što su imale u naznačenoj godini. Na primjer, tokom 1921. godine postojalo je svega šest srezova koji su pokrivali teritoriju cijele Crne Gore: Nikšićki, Cetinjski, Podgorički, Barski, Andrijevački i Kolašinski.

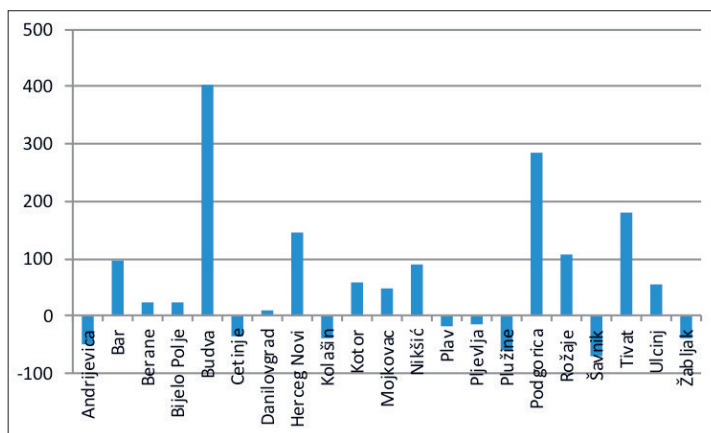
Tabela 1. Kretanje ukupnog stanovništva Crne Gore po opštinama, 1921–2011

	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2003.	2011.
Crna Gora	199227	360044	377189	419873	471894	529604	584310	615035	620145	620029
Andrijevica	24624	27221	10058	10267	9792	9266	7487	6696	5785	5071
Bar	28638	32926	21487	23007	24587	27580	32535	37321	40037	42048
Berane	/	31003	27655	30376	34280	40085	42285	38953	35068	33970
Bijelo Polje	/	32907	36795	41432	46651	52598	55634	55268	50284	46051
Budva	/	/	3822	4364	4834	6106	8632	11717	15909	19218
Cetinje	31899	27496	25183	25604	23503	22024	20213	20307	18482	16657
Danilovgrad	/	17859	16800	17394	17378	15073	14769	14718	16523	18472
Herceg Novi	/	/	12482	13759	15157	18368	23258	27593	33034	30864
Kolašin	14899	15826	14074	14896	14882	13799	12656	11120	9949	8380
Kotor	/	38989	14124	15436	16642	18917	20455	22410	22947	22601
Mojkovac	/	/	5856	7252	8832	9833	10753	10830	10066	8622
Nikšić	50516	37196	38359	46589	57399	66815	72299	74706	75282	72443
Plav	/	/	15764	17330	18913	19542	19560	19305	13805	13108
Pljevlja		33196	35926	40876	46677	46843	43316	39593	35806	30786
Plužine	/	/	8030	8952	9164	9078	6254	5247	4272	3246
Podgorica	48651	42904	48417	55539	72219	98796	132290	152025	169132	185937
Rožaje	/	/	11047	12668	14700	16018	20227	22976	22693	22964
Šavnik		22521	7512	7847	7533	6842	5569	3690	2947	2070
Tivat	/	/	5030	5432	5974	6925	9315	11429	13630	14031
Ulcinj	/	/	12861	14080	16213	18955	21576	24217	20290	19921
Žabljak	/	/	5907	6773	6564	6141	5227	4914	4204	3569

Izvor: MONSTAT

grupe. Jednu grupu čine one opštine u kojima je tokom cijelog, ili gotovo cijelog, perioda nakon Drugog svjetskog rata registrovano smanjenje broja stanovnika i tu spadaju opštine: Andrijevica, Kolašin, Plužine, Šavnik i Žabljak, koje su locirane u sjevernom regionu Crne Gore, kao i opština Cetinje koja pripada središnjem regionu. Uprkos činjenici da je broj stanovnika Crne Gore značajno rastao u 20. vijeku i ostvario blagi rast u prvoj deceniji 21. vijeka, pomenute opštine su registrovale pad broja stanovnika u periodu 1948–2011. u ukupnom iznosu od 31771 stanovnika. Najveći procentualni pad stanovništva zabilježen je u opštini Šavnik od preko 72%, a slijede Plužine (smanjenje 60% od ukupnog stanovništva 1948. godine), Andrijevica (50%), Kolašin i Žabljak (40%) i Cetinje (33%). U posmatranom periodu smanjenje ukupnog

Grafik 1. Procentualni rast stanovništva po opštinama u periodu 1948–2011.

Izvor: MONSTAT

broja stanovnika su zabilježile i opštine Pljevlja (apsolutno smanjenje od 5.140 stanovnika ili 14%) i Plav (apsolutno smanjenje od 2.656 ili 17%). Ipak, ono što razlikuje ove dvije opštine od prethodnih je činjenica da su negativni demografski trendovi kod njih izraženi tek od 1991. godine, dok su u prethodnom periodu uglavnom bilježile rast ukupnog stanovništva.

Sve ostale opštine su u istom periodu ostvarile rast ukupnog stanovništva koji je u ovim opštinama iznosio 282.407 stanovnika. Ipak, među tim opštinama je moguće razlikovati one koje su bilježile rast broja stanovnika tokom gotovo čitavog perioda. Tu spadaju Bar, Budva, Podgorica i Tivat. Pored njih, treću grupu čine opštine koje su zabilježile rast ukupnog stanovništva, ali sa tendencijom smanjenja ili konstantnosti od popisa 1991. ili 2003. godine. U ovu grupu spadaju Berane, Bijelo Polje, Herceg Novi, Kotor, Mojkovac, Nikšić, Rožaje i Ulcinj. Danilovgrad je jedina opština koja je bilježila smanjenje broja stanovnika u periodu od 1948. godine, da bi od popisa 1991. godine počela bilježiti značajniji rast.

Najveći porast broja stanovnika nakon Drugog svjetskog rata zabilježila je opština Budva, čija populacija je porasla za preko 400%, a slijede je Podgorica sa rastom od 284%, Tivat (179%), Herceg Novi (147%), Rožaje (108%), Bar (96%), Nikšić (89%) itd.

Kretanja broja stanovnika po opštinama, na bazi podataka prethodnih popisa, omogućavaju i detaljniju analizu promjene broja stanovnika po regionima. U periodu tokom većeg dijela 20. vijeka i prve decenije 21. vijeka, učesće stanovništva pojedinih regiona u ukupnom stanovništvu Crne Gore se znatno izmijenilo. Ono što je izražena karakteristika tokom tog perioda jeste drastično

Tabela 2. Prosječne godišnje stope rasta stanovništva po opštinama u međupopisnim periodima (1948–2011)

<i>Opštine / međupopisni periodi</i>	1948–1953.	1953–1961.	1961–1971.	1971–1981.	1981–1991.	1991–2003.	2003–2011.
Crna Gora	2,17%	1,47%	1,16%	0,99%	0,51%	0,07%	0,00%
Andrijevica	0,41%	-0,59%	-0,55%	-2,11%	-1,11%	-1,21%	-1,63%
Bar	1,38%	0,83%	1,16%	1,67%	1,38%	0,59%	0,61%
Berane	1,89%	1,52%	1,58%	0,54%	-0,82%	-0,87%	-0,40%
Bijelo Polje	2,40%	1,49%	1,21%	0,56%	-0,07%	-0,78%	-1,09%
Budva	2,69%	1,29%	2,36%	3,52%	3,10%	2,58%	2,39%
Cetinje	0,33%	-1,06%	-0,65%	-0,85%	0,05%	-0,78%	-1,29%
Danilovgrad	0,70%	-0,01%	-1,41%	-0,20%	-0,03%	0,97%	1,40%
Herceg Novi	1,97%	1,22%	1,94%	2,39%	1,72%	1,51%	-0,85%
Kolašin	1,14%	-0,01%	-0,75%	-0,86%	-1,29%	-0,92%	-2,12%
Kotor	1,79%	0,94%	1,29%	0,78%	0,92%	0,20%	-0,19%
Mojkovac	4,37%	2,49%	1,08%	0,90%	0,07%	-0,61%	-1,92%
Nikšić	3,96%	2,64%	1,53%	0,79%	0,33%	0,06%	-0,48%
Plav	1,91%	1,10%	0,33%	0,01%	-0,13%	-2,76%	-0,65%
Pljevlja	2,62%	1,67%	0,04%	-0,78%	-0,89%	-0,83%	-1,87%
Plužine	2,20%	0,29%	-0,09%	-3,66%	-1,74%	-1,70%	-3,37%
Podgorica	2,78%	3,34%	3,18%	2,96%	1,40%	0,89%	1,19%
Rožaje	2,78%	1,88%	0,86%	2,36%	1,28%	-0,10%	0,15%
Šavnik	0,88%	-0,51%	-0,96%	-2,04%	-4,03%	-1,86%	-4,32%
Tivat	1,55%	1,20%	1,49%	3,01%	2,07%	1,48%	0,36%
Ulcinj	1,83%	1,78%	1,57%	1,30%	1,16%	-1,46%	-0,23%
Žabljak	2,77%	-0,39%	-0,66%	-1,60%	-0,62%	-1,29%	-2,03%

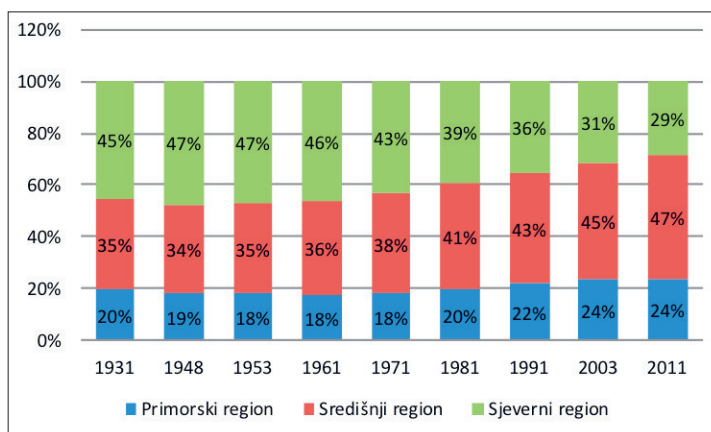
Izvor: MONSTAT, kalkulacije autora

smanjenje učešća populacije koja naseljava sjeverni region i povećanje učešća stanovništva središnjeg i primorskog regiona u ukupnom stanovništvu Crne Gore.

Demografska kretanja u sjevernom regionu mogu se posmatrati kao posljedica višegodišnjih ekonomskih, socijalnih i kulturnih promjena koje su kod većine uglavnom mlađeg stanovništva kreirale nove obrasce ponašanja i potreba. Posljedice su bile vidljive kroz značajan pad prirodnog priraštaja, depopulaciju zbog napuštanja i ruralnih i urbanih područja u većini opština Sjevernog regiona i posljedično izražen proces starenja stanovništva u ovom regionu.⁵

⁵ Nastavak ovakvog trenda se može uočiti i nakon posljednjeg popisa, na bazi podataka o migracionom saldu i prirodnom priraštaju. Tako, saldo na nivou regiona

Grafik 2: Učešće stanovništva po regionima u ukupnom stanovništvu Crne Gore 1931–2011

Izvor: MONSTAT, kalkulacije autora

Ako se posmatra indeks konkurentnosti jedinica lokalne samouprave (opština) kao važan pokazatelj razvojnog potencijala opštine, onda se može zaključiti da su prema ovom pokazatelju sve opštine sjevernog regiona ispod nacionalnog prosjeka, izuzev opštine Žabljak.⁶ Sa druge strane, opštine primorskog i središnjeg regiona su uglavnom konkurentnije u odnosu na prosjek svih opština u Crnoj Gori. Ovo navodi na zaključak da postoji izražena međuzavisnost između ekonomskih parametara, odnosno ekonomskog stanja neke opštine i demografskih kretanja koja su karakteristična za datu opštinu.

Tabela 3: Prosječna godišnja stopa rasta stanovništva u Crnoj Gori po regionima u periodu 1931–2011 (%)

Region	1931–1948.	1948–1953.	1953–1961.	1961–1971.	1971–1981.	1981–1991.	1991–2003.	2003–2011.
Primorski region	-0,18	1,74	1,16	1,51	1,80	1,53	0,67	0,24
Središnji region	0,15	2,42	2,04	1,75	1,69	0,89	0,55	0,62
Sjeverni region	0,55	2,15	1,17	0,54	-0,05	-0,46	-0,95	-1,14
Crna Gora	0,27	2,17	1,47	1,16	0,99	0,51	0,07	0,00

Izvor: MONSTAT, kalkulacije autora

do 2016. godine pokazuje da je došlo do dodatnog smanjenja stanovništva u sjevernom regionu za 8.340 stanovnika, dok je registrovano povećanje u središnjem regionu za 11.052 i u primorskom regionu za 5.428 stanovnika.

⁶ Analiziranu su podaci iz dokumenta „Stepen konkurentnosti jedinica lokalne samouprave u Crnoj Gori”, Mnistarstvo ekonomije, 2013.

Analizom rezultata dolazi se do zaključka da su gotovo tokom čitavog posmatranog perioda primorski i središnji region bilježili pozitivne prosječne godišnje stope rasta stanovništva u međupopisnim periodima, dok sjeverni region nakon popisa 1971. godine u kontinuitetu registruje negativne stope.

Promjene stanovništva prema nacionalnoj pripadnosti

Stanovništvo prema nacionalnoj pripadnosti u Crnoj Gori nije moguće pratiti u prvoj polovini 20. vijeka, odnosno do popisa nakon Drugog svjetskog rata. Na popisima iz 1921. i 1931. godine stanovništvo nije praćeno po nacionalnoj pripadnosti, već samo po vjeroispovijesti, jeziku i sličnim obilježjima. Takođe, za uporedivost stanovništva po nacionalnim grupama je kao početna najoptimalnija popisna 1961. godina, od koje je moguće pratiti one nacionalne skupine koje su bile najbrojnije i prema popisu stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. godine. Ovo iz razloga što se, na primjer, prema popisu 1953. godine gotovo 2% stanovništva Crne Gore izjašnjava kao Jugosloveni, dok nije bilo stanovnika koji su se izjašnjavali kao Muslimani, koji se kao značajna nacionalna grupa stanovništva Crne Gore javlja tek od 1961. godine. Stoga se može pretpostaviti da se veliki dio te populacije na popisu 1953. godine izjašnjavao upravo kao Jugosloveni, koji na narednom popisu čine svega 0,3% ukupnog stanovništva Crne Gore.

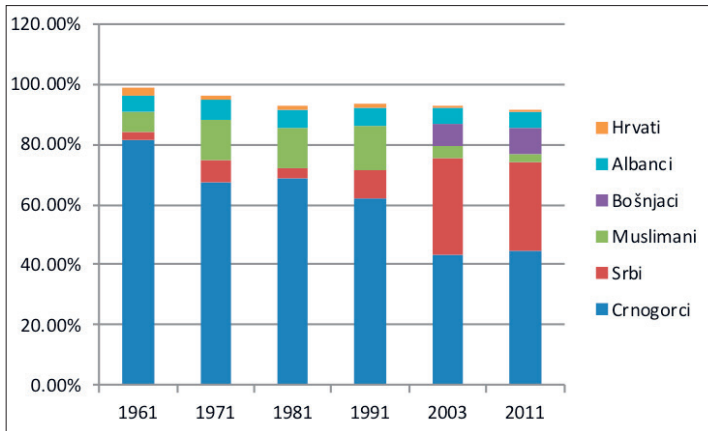
Tabela 4: Stanovništvo Crne Gore prema nacionalnoj pripadnosti prema popisima, 1961–2011

<i>Nacionalnost</i>	<i>1961.</i>	<i>1971.</i>	<i>1981.</i>	<i>1991.</i>	<i>2003.</i>	<i>2011.</i>
Crnogorci	383988	355576	400488	380467	267669	278865
Srbi	14015	39514	19407	57453	198414	178110
Albanci	25803	35671	37735	40415	31163	30439
Muslimani	30665	70236	78080	89614	24625	20537
Bošnjaci	—	—	—	—	48184	53605
Hrvati	10664	9192	6904	6244	6811	6021
Ostali	6759	19415	41696	40842	43279	52452
Ukupno	471894	529604	584310	615035	620145	620029

Izvor: MONSTAT

Struktura većinskih nacionalnih grupacija se znatno mijenjala u periodu od 1961. godine do danas. Većina stanovništva se tokom godina izjašnjavala kao Crnogorci, ali je primjetan pad stanovništva crnogorske nacionalne opredijeljenosti u ukupnom stanovništvu. Nakon Drugog svjetskog rata učešće

Grafik 3. Učešće najvećih nacionalnih grupa u ukupnom stanovništvu po popisima 1961–2011.

Izvor: MONSTAT

Crnogoraca i Crnogorki u ukupnom stanovništvu iznosilo je gotovo 87% (popis 1953. godine), da bi prema popisu iz 1961. godine to učešće iznosilo 81,4%. Trend pada učešća u ukupnom stanovništvu za ovu nacionalnu skupinu se nastavio i tokom narednih godina, tako da je 1971. godine iznosio 67,1%. Smanjenje učešća je nastavljeno sve do 2003. godine kada je registrovano rekordno nisko učešće stanovništva crnogorske nacionalne pripadnosti u ukupnoj populaciji (43,1%). Prema rezultatima posljednjeg popisa, došlo je do blagog povećanja tog učešća koje je 2011. godine iznosilo blizu 45%.

Nacionalna grupa koja je u posmatranom periodu zabilježila najveći rast učešća u ukupnom stanovništvu Crne Gore su Srbi, koji su zabilježili porast sa nepuna 3% u ukupnom stanovništvu Crne Gore iz 1961. godine na 32% tokom 2003. godine, kada je taj indikator za ovu nacionalnu skupinu bio najveći. Na popisu 2011. godine učešće stanovništva srpske nacionalnosti u ukupnom stanovništvu smanjilo se na nepunih 29%. Povećanje broja i učešća stanovnika srpske nacionalnosti je naročito primjetno u periodu između popisa 1991. i 2003. godine, kad je zabilježen rast učešća sa 9,3% na 32% ukupnog stanovništva Crne Gore. Ovaj porast stanovništva se duguje migracijama — doseljavanju tokom devedesetih godina 20. vijeka uglavnom srpskog stanovništva iz ratom zahvaćenih prostora, ali se može pretpostaviti i da se dio stanovništva koji se na popisu 2003. godine izjasnio kao Srbi ranije izjašnjavao drugačije, što je vjerovatna posljedica određenih društvenopolitičkih odnosa tokom posmatranog perioda.

Pored stanovništva srpske nacionalnosti, rast učešća u pedesetogodišnjem periodu (1961–2011) zabilježili su i pripadnici muslimanske nacionalnosti. Učešće ove populacije je 1961. godine iznosilo 6.5% ukupnog stanovništva. Taj procenat je do kraja 20. vijeka porastao na 14.57%, a u prethodna dva popisa značajno pao. Ipak, veliki dio tog pada se može pripisati činjenici da do popisa 2003. godine nije bilo stanovništva koje se izjašnjavalo po nacionalnoj pripadnosti kao Bošnjaci, već je pretpostavka da su se izjašnjavali pod nacionalnom pripadnošću Muslimani. Od tog trenutka veći dio se izjašnjava kao Bošnjaci. Što se tiče stanovništva albanske i hrvatske nacionalne pripadnosti u Crnoj Gori, taj broj se nije umnogome mijenjao proteklih decenija. Albansko stanovništvo je od 1961. godine do danas oscilovalo između 5% i 6% ukupnog stanovništva Crne Gore, a u prethodnom popisu iznosilo je 4.91%, dok se stanovništvo hrvatske nacionalne pripadnosti smanjilo sa 2,26% iz 1961. godine na 0,97% u 2011. godini.

Tabela 5. Prosječna godišnja stopa rasta stanovništva prema nacionalnoj pripadnosti u međupopisnim periodima od 1961. do 2011. godine

<i>Nacionalnost</i>	<i>1961–1971.</i>	<i>1971–1981.</i>	<i>1981–1991.</i>	<i>1991–2003.</i>	<i>2003–2011.</i>	<i>1961–2011.</i>
Crnogorci	-0.77	1.20	-0.51	-2.89	0.51	-0.64
Srbi	10.92	-6.86	11.46	10.88	-1.34	5.22
Albanci	3.29	0.56	0.69	-2.14	-0.29	0.33
Hrvati	-1.47	-2.82	-1.00	0.73	-1.53	-1.14
Muslimani	8.64	1.06	1.39	-10,21	-2,24	-0,8
Bošnjaci	—	—	—	—	1,34	—

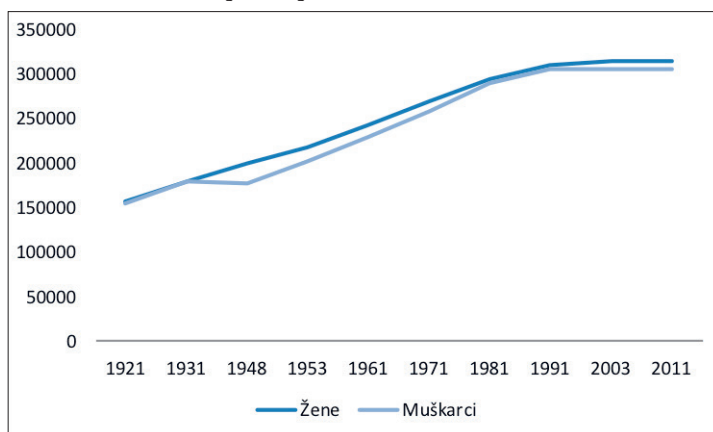
Izvor: MONSTAT, kalkulacije autora

U čitavom pedesetogodišnjem periodu negativne prosječne godišnje stope rasta su zabilježili pripadnici crnogorske i hrvatske nacionalne pripadnosti, čiji broj se u apsolutnom iznosu smanjio za 105.123 i 4.643 lica, respektivno. Sa druge strane, ostale velike nacionalne grupe su bilježile rast ukupnog stanovništva, tako da je u periodu 1961–2011. broj Srba porastao za 164.095, Muslimana i Bošnjaka za 43.477, dok je broj Albanaca uvećan za 4.636.

Promjene stanovništva prema polu

Sagledavanje promjena strukture stanovništva prema polu u određenom vremenskom periodu je neophodno zbog sagledavanja faktora koji su uticali ili mogu uticati na promjene u jednoj takvoj strukturi, odnosno koji utiču na

Grafik 4. Promjene u broju stanovnika Crne Gore prema polu u periodu 1921–2011.

Izvor: MONSTAT

demografski razvoj jedne populacije. Prema nekim autorima, iz same definicije pojma demografski razvoj proističe da su promjene u strukturama stanovništva prema polu, dobi, ekonomskim i drugim obilježjima primarna odrednica prirodnog kretanja stanovništva.⁷

Prateći promjene u polnoj strukturi stanovništva Crne Gore u periodu 1921–2011, može se primijetiti značajan rast ženskog stanovništva u cjelokupnom periodu, uz nešto intenzivniji rast do 1991. godine. Sa druge strane, broj muškog stanovništva je bilježio značajan rast u periodima koje je karakterisala spoljna i unutrašnja stabilnost, dok je u periodima ratova i nestabilnosti registrovano smanjenje muške populacije. Stoga se u tim periodima (period Drugog svjetskog rata i devedesetih godina 20. vijeka) mogu primijetiti odstupanja trajektorije koja prikazuje broj muškaraca u odnosu na onu koja prikazuje žensku populaciju u Crnoj Gori.

Broj žena u cjelokupnom periodu (1921–2011) u Crnoj Gori povećao se u apsolutnom iznosu za 157.492 ili 100%, dok se broj muškaraca povećao za 150.935, odnosno 97% u odnosu na 1921. godinu. Jedino blago smanjenje broja žena je registrovano u 2011. godini, a ta promjena se može pripisati mehaničkom kretanju stanovništva, ali i manjem broju novorođene ženske djece u periodu između dva posljednja popisa stanovništva. Uprkos tome, žene i dalje čine veći dio ukupnog stanovništva Crne Gore, tako da je njihovo učešće u ukupnoj populaciji prema posljednjem popisu iznosilo 50,6%.

⁷ Wertheimer-Baletić, A. (1999). *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb, str. 333.

Tabela 6: Osnovni indikatori polne strukture stanovništva Crne Gore u periodu 1921–2011.

<i>Popisna godina</i>	<i>Ukupno</i>	<i>Žene</i>	<i>Muškarci</i>	<i>Žene (%)</i>	<i>Muškarci (%)</i>	<i>Količnik maskuliniteta</i>	<i>Količnik feminiteta</i>
1921.	311341	156301	155301	50.12	49.88	995.26	1004.76
1931.	360044	180279	179765	50.07	49.93	997.15	1002.86
1948.	377189	199111	178078	52.79	47.21	894.37	1118.11
1953.	419873	218155	201718	51.96	48.04	924.65	1081.49
1961.	471894	242620	229274	51.41	48.59	944.99	1058.21
1971.	529604	270395	259209	51.06	48.94	958.63	1043.15
1981.	584310	294571	289739	50.41	49.59	983.6	1016.68
1991.	615035	309104	305931	50.26	49.74	989.73	1010.37
2003.	620145	314920	305225	50.78	49.22	969.21	1031.76
2011.	620029	313793	306236	50.6	49.4	975.92	1024.68

Izvor: MONSTAT

Od 1921. godine procenat žena je uvijek iznosio iznad 50% cjelokupnog stanovništva sa neznatnim varijacijama u intervalu između 50% i 53%. U proteklom vijeku procenat muškaraca u Crnoj Gori je iznosio u prosjeku 49%. Najmanja razlika između broja muškog i ženskog stanovništva je zabilježena 1931. godine kada je bilo svega 514 žena više od muškaraca, što u procentima predstavlja 0,14%, dok je najveća razlika registrovana u popisu 1948. godine.

Najveći apsolutni porast u broju žena u međupopisnom periodu zabilježen je 1971. godine i iznosio je 27.775 u odnosu na 1961. godinu, dok je najveći apsolutni porast kod muškaraca registrovan 1981. godine i iznosio je 30.530 u odnosu na 1971. godinu. Ako se analiziraju međupopisne stope rasta, najveći porast i ženskog i muškog stanovništva zabilježen je 1931. godine i iznosio je 15%.

Kretanje stanovništva je moguće porediti i po opštinama i regionima, naročito u posljednjih pola vijeka. Posmatrano po regionima, u periodu od 1961. do 2011. godine zabilježene su pozitivne stope rasta za oba pola u primorskom i središnjem regionu, dok su u sjevernom regionu zabilježene negativne stope rasta. Po opštinama, najveće stope rasta za oba pola imaju Budva, Podgorica i Tivat respektivno, dok negativne stope rasta muškog stanovništva imaju opštine Šavnik, Plužine i Žabljak. Kad je u pitanju ženska populacija, smanjenje ovog dijela stanovništva je registrovano u Šavniku, Plužinama i Kolašinu i to u procentualno većoj mjeri u odnosu na smanjenje muške populacije. Sve opštine u primorskom regionu, izuzev Ulcinja, bilježe veće pozitivne stope rasta za muškarce nego za žene, dok u sjevernom regionu u svim opštinama izuzev

Rožaja opada broj stanovnika oba pola. Stope rasta za žene su niže u svakoj opštini sjevernog regiona u odnosu na stope rasta muške populacije. Središnji region bilježi pozitivne stope rasta u periodu između 1961. i 2011. godine, gdje za muškarce ta stopa iznosi 1,12%, dok je za žene 1,06%.

Zaključak

Rad sagledava neke od karakterističnih indikatora demografskih promjena bez kojih je cjelovito sagledavanje demografskog razvoja nemoguće. Te promjene se odnose na promjene u broju stanovnika po teritorijalnim jedinicama, koje su na nivou Crne Gore prepoznate kao opštine i regioni. Osim ovih promjena, u radu su prikazane i promjene u broju stanovnika tokom određenog perioda koje u obzir uzimaju karakteristike stanovništva kao što su nacionalnost i pol.

Analiza je pokazala da se u periodu 1921–2011. broj stanovnika značajno mijenjao kad se u obzir uzmu gorenavedeni kriterijumi. Identifikovani su osnovni trendovi kad je u pitanju promjena broja stanovnika po regionima, a koji ukazuju na dramatične promjene i depopulaciju sjevernog regiona i većine njegovih opština. Takođe, paralelna analiza promjene broja stanovnika prema polu ukazala je na činjenicu da se smanjenje broja stanovnika u sjevernom regionu većim dijelom odnosi na žensku populaciju. Analiza prema polu je takođe ukazala na činjenicu da nestabilni periodi utiču na smanjenje broja muške populacije (uglavnom usljed ratova). Pored navedenog, u radu su prikazane i promjene u broju stanovnika prema nacionalnoj pripadnosti, koje pored uticaja prirodnog i mehaničkog kretanja stanovništva reflektuju i uticaj društveno-političkih dešavanja, naročito od 1991. godine.

Literatura

- [1] Breznik, D. (1988). *Demografija-analiza, metodi i modeli*, Naučna knjiga, Beograd.
- [2] Caselli G, Vallin J. and Wunsch G. (2006). *Demography — Analysis and Synthesis*, Academic Press.
- [3] ISSP (2005). Izvještaj o humanom razvoju u Crnoj Gori, Podgorica.
- [4] Milanović, M. i Radojević, V. i Škatarić, G. (2010). Depopulacija kao faktor ruralnog i regionalnog razvoja u Crnoj Gori.
- [5] MONSTAT — Popis stanovništva, domaćinstava i stanova, saopštenja.
- [6] Prostorni plan SR Crne Gore (1983), Institut za društvenoekonomska istraživanja, Titograd.
- [7] Radović, Lj. i Vukotić, V. (1983). Stanovništvo Crne Gore do 2000. godine, Institut za društvenoekonomska istraživanja, Titograd.

-
- [8] Strategija regionalnog razvoja Crne Gore 2014–2020, Ministarstvo ekonomije Crne Gore, 2014.
- [9] *Zakon o jedinstvenoj evidenciji i registru prostornih jedinica* („Službeni list SRCG”, br. 43/90 i „Službeni list RCG”, br. 27/94).
- [10] Vukotić, V. (2012). Demografske megapromjene, Stanovništvo i razvoj, Institut društvenih nauka — Centar za ekonomska istraživanja, Beograd.
- [11] Wertheimer-Baletić, A. (1999). *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb.

Vojin GOLUBOVIĆ, Snežana REMIKOVIĆ, Irena VARAGIĆ

CHANGES IN TOTAL POPULATION NUMBERS,
BY REGIONS AND MUNICIPALITIES, BY NATIONALITY
AND BY GENDER IN (1921–2011)

Summary

The subject of this paper is to examine numerous changes in the structure of the population of Montenegro in the greater part of the 20th and the beginning of the 21st century. In addition to the changes in the total number of inhabitants, changes in the number of inhabitants in three main Montenegrin regions, as well as in municipalities were also taken into consideration. Also, the changes that took place in the structure of the population by national affiliation and gender were specifically considered and identified possible reasons for such changes in the indicated period.

Key words: population, structure, change, gender structure, national structure